

ESTEREOTIPS DE SEXE I DE GÈNERE

*ANÀLISI QUALITATIVA MITJANÇANT L'ASSOCIACIÓ
LLIURE*



GRAU EN PSICOLOGIA – FACULTAT D'EDUCACIÓ I PSICOLOGIA

TREBALL FINAL DE GRAU, CURS 2019-2020

AUTORA: MARINA SÁNCHEZ PADILLA

TUTOR: DR. SANTIAGO PERERA IZQUIERDO

DATA: 30/05/2020

*“Cualquiera que sea la libertad por la que luchamos, debe ser una libertad
basada en la igualdad”*

Judith Butler

ÍNDEX

1. Introducció	6
1.1.Justificació	6
1.2.Aproximació conceptual.....	6
2. Objectius	14
3. Metodologia	14
3.1.Participants	14
3.2.Instrument.....	14
3.3.Procediment	15
4. Resultats.....	16
4.1.Homes vs. Dones.....	17
4.1.1. Variable “sexe”	17
4.1.2. Variable “gènere”	19
4.2.FEP vs. EPS	21
4.2.1. Variable “sexe”	21
4.2.2. Variable “gènere”	23
5. Discussió i conclusions.....	25
6. Orientacions futures	28
Referències bibliogràfiques.....	30
Annexos	35
Annex 1: Qüestionaris	36

RESUM

En el present estudi s'estudien els estereotips de sexe i de gènere d'un total de 73 estudiants de la Universitat de Girona de dues facultats (FEP i EPS) i de dos sexes (home i dona) amb l'objectiu d'observar els estereotips presents en els i les participants i comparar els diferents grups i variables. Els i les participants han aportat 12 termes a partir de la tècnica d'associació lliure de paraules per a cada variable (sexe i gènere). Mitjançant una anàlisi qualitativa es conclou que en ambdues variables i en els diversos grups es troben categories comunes, tot i que difereixen en els termes que conformen les diverses categories. S'observa una perpetuació dels estereotips històrics recollits en la literatura. També s'observa una gran incidència de termes relacionats amb l'empoderament que no s'havien descrit anteriorment com a trets identitaris de les categories.

Paraules clau: estereotips, sexe, gènere, estudiants universitaris, associació lliure

ABSTRACT

In the present study, sex and gender stereotypes of a total of 73 students from the University of Girona of two faculties (FEP and EPS) and of two sexes (male and female) are studied with the aim of observing the present stereotypes and compare the ones present in the different groups. Participants provided 12 terms using the free word association technique for each variable (sex and gender). With a qualitative analysis it is concluded that common categories are found in both variables and in the various groups, although these groups differ in the terms that conform the various categories. It is also found a perpetuation of the historical stereotypes, as shown in the previous literature. There is also a high incidence of terms related to empowerment that were not previously described as identity traits of the different categories.

Key words: stereotypes, sex, gender, university students, free association

1. INTRODUCCIÓ

1.1. *Justificació*

Recentment les notícies sobre feminicidis, sobre sexisme i sobre discriminació per raó de gènere han omplert el nostre espai comunicatiu. La xifra d'assassinades augmenta dia rere dia, fins i tot en quarantena. A data de finalització d'aquest treball, 30/05/2020, 1052 dones han estat assassinades des de l'any 2003 per les seves parelles o ex-parelles. I aquesta xifra és només una part de la violència total contra les dones i contra el gènere femení. Trobem agressions físiques, verbals, sexuals i discriminacions en el nostre dia a dia. Som víctimes d'aquesta violència estructural que rau en les creences i en els significats que atorguem a aquests conceptes, a l'associació i la condició *sine qua non* de la seva presentació conjunta.

La importància de l'estudi dels estereotips de sexe i de gènere radica en fer visibles les creences, els valors, la ideologia establerta, amb base en les diferències biològiques, l'adscripció diferenciada de característiques i els papers socials que situen a homes i dones en posicions diferenciades. El concepte "gènere" posa de manifest la relació desigual entre homes i dones en quant a subjectes socials. La societat patriarcal promou i manté aquestes creences, aquest sistema opressiu i discriminatori.

Aquest estudi neix de la necessitat d'entendre les bases d'aquesta violència. D'on provenen aquestes diferències? Què les manté? Què les facilita? Com podríem canviar-les? Crec que l'inici del procés es troba en intentar entendre el que justifica i motiva aquests comportaments, les creences que les faciliten i promouen.

1.2. *Aproximació conceptual*

Segons Moscovici (1979) els estereotips són "*característiques d'atributs específics a un grup o gènere que es caracteritzen per la seva rigidesa*". Podríem dir que és una caracterització simple, a través de pocs trets, fàcil de recordar mitjançant la qual es redueix una persona a aquests trets, exagerant-los, naturalitzant i fixant les diferències, dividint en categories mantenint l'ordre social i simbòlic. Construïm els estereotips com a formes de coneixement no-científic, així com a sistemes de classificació categorials per a individus i circumstàncies. Són sistemes de referència

construïts a partir de les experiències i models transmesos per la tradició o la comunicació social (Mora, 2002).

Tot i la seva rigidesa, tenim una tendència a que les característiques definitòries d'un grup, és a dir, els estereotips, flueixin dependent de la situació i de la comparació que en fem amb altres grups (Oakes et al., 1994). Aquesta fluïdesa, però, és molt menys probable que aparegui en relació als estereotips de gènere que en els relacionats amb els definitoris d'altres grups. El sexe, i com veurem més endavant també el gènere, és considerat un tret en la percepció d'una persona. Els estereotips són transversals als diferents àmbits de la vida d'una persona i impacten en les expectatives que tenim sobre les qualitats, prioritats i necessitats dels individus, així com els estàndards de qualitat als que els sotmetem. Nens i adults immediatament classifiquem als desconeguts segons el seu gènere, fins i tot quan la diferenciació no sigui necessària ni rellevant (Benett et al., 2000; Ito i Urland, 2003). Els estereotips de gènere són detectats immediatament, destacats crònicament, semblen relativament fixes i són fàcilment polaritzats (Ellemers, 2018). Els estereotips ens són útils quan hem de fer estimacions sobre com es comportaran persones desconegudes, quina és la resposta més probable que duran a terme i ens permeten anticipar-nos. Tenen una funció útil, però també ens poden perjudicar, ja que ens allunyen d'avaluar a l'individu com a tal, les seves característiques específiques.

La influència dels estereotips de gènere és tan penetrant que des del moment en el que un perceptor categoritza a una persona com a home o dona¹ li aplica de manera casi automàtica les característiques associades a la seva categoria de gènere. Tenim doncs la dimensió descriptiva d'aquest estereotip. Ara bé, aquestes característiques que s'adscriuen a homes o dones són també les que es consideren desitjables i les que s'esperen d'ells. Aquesta seria la dimensió prescriptiva d'aquest estereotip, la que indica com s'haurien de comportar. La transgressió d'aquesta prescripció pot donar lloc a fortes sancions socials. (Cuadrado, 2007). La dimensió prescriptiva és, doncs, la que porta a la discriminació i reforça la diferenciació de gènere (Friske, 1998)

¹ S'esclarirà més endavant de la distinció entre home i dona, masculí i femení.

La paraula gènere va sorgir en contrast amb el terme sexe, habitualment s'entén que el **sexe** correspon al pla biològic i el **gènere** és el producte de la construcció socio-cultural (Tubert, 2003). Segons el Glossari de la diversitat sexual, de gènere i característiques sexuals (2016) una definició de sexe seria:

“Referència als cossos sexuats de les persones; això és, a les característiques biològiques (genètiques, hormonals, anatòmiques i fisiològiques) a partir de les quals les persones són classificades com a mascles o femelles de l'espècie humana al néixer, a qui s'anomena homes o dones respectivament”.

Segons el mateix glossari podríem definir el gènere com a:

“Atributs que social, històrica, cultural, econòmica, política i geogràficament, entre altres, han estat assignats als homes i a les dones. S'utilitza per a referir-se a les característiques que, social i culturalment han estat identificades com a “masculines” i “femenines”, les quals abarquen des de les funcions que històricament se li han assignat a un o altre sexe (proveir VS. cuidar), les actituds que pel general se'ls hi imputen (racionalitat, fortalesa, assertivitat VS. emotivitat, solidaritat, paciència), fins les formes de vestir, caminar, parlar, pensar, sentir i relacionar-se”.

Cada vegada més, però, aquest últim terme s'ha emprat per a fer referència a tota construcció social relacionada amb el masculí i femení, entre elles les diferències entre cossos. Els termes sexe i gènere, al llarg de la història i la literatura científica s'han utilitzat indistintament, de manera sinònima (Scott, 1990). Judith Butler (1990) indica que la diferenciació entre sexe i gènere suggereix una discontinuïtat radical entre els cossos sexuats i els gèneres culturalment construïts malgrat al mateix temps conserva implícitament la creença del mimetisme entre sexe i gènere. A partir d'una crítica extensa del terme gènere Joan Scott (1990) defineix el gènere com a: “element constitutiu de les relacions socials basades en les diferències que distingeixen els sexes i també és una forma primària de relacions significants de poder”. A “The Traffic in Women” Gayle Rubin (1975) introdueix l'expressió “sistema sexe/gènere”, que defineix com a “conjunt de convencions en les que la

societat es recolza per a transformar la sexualitat biològica en productes de l'activitat humana i dins les quals es satisfan aquestes necessitats sexuals transformades”.

Les diverses posicions feministes al llarg de la història s'han abanderat del concepte de gènere, i l'han utilitzat en moltes ocasions per a separar el determinisme biològic, immutable, de l'aprenentatge cultural (Tubert, 2003). No podem negar que existeixen diferències de caràcter biològic entre homes i dones, encara més, aquest és l'argument principal que s'utilitza habitualment per a justificar les diferències en els rols socials i en el comportament d'ambdós sexes. La força física superior dels homes i l'habilitat d'engendrar de les dones els predisposarien a dur a terme activitats diferents, que s'explicarien per les diferències hormonals de testosterona i oxitocina. No trobem, però, cap relació directa i exclusiva entre hormones específiques i comportaments específics (Ellemers, 2018). Els canvis hormonals no depenen del sexe sinó que estan relacionats amb esdeveniments importants en el cicle vital d'una persona. El que sí que ens indica la investigació és que els diferents rols socials, així com les posicions de poder d'homes com a proveïdors i dones com a cuidadores, emfatitzen i augmenten les diferències biològiques inicials. Els rols socials impacten en la regulació hormonal, l'autoregulació i la regulació social, que en última instància desencadena els diferents pensaments, sentiments i comportaments que trobem entre homes i dones (Eagly i Wood, 2013).

Com hem vist anteriorment, els estereotips ens poden ajudar i perjudicar alhora. En el camp dels estereotips de gènere, trobem que els estereotips de gènere i sexe reforcen i justifiquen les diferències entre ambdós i també la desigualtat social (Ellemers, 2018). En la *Taula 1* trobem representades algunes de les categories més rellevants sobre les expectatives i els estereotips.

	HOME	DONA
Domini de l'estereotip	Agència	Comunalitat
Comportament rellevant	Acompliment de tasques individuals	Cuidar als altres
Prioritats anticipades	Feina	Família
Qualitats percebudes	Competència	Calidesa
Necessitats descuidades	Connexió interpersonal	Acompliment professional

Taula 1: Estereotips i expectatives de gènere (Ellemers, 2018)

Així doncs, les diferències entre avaluacions que es fan en homes i dones per aquests estereotips poden tenir importants repercussions en, per exemple, la vida laboral d'una persona i els seus ingressos, i totes aquestes diferències es poden anar acumulant en importants diferències entre homes i dones al llarg del cicle vital (Buffington et al., 2016). Trobem dades objectives sobre aquestes diferències, com per exemple, el sou inicial d'homes i dones al entrar al mercat laboral amb qualificacions i llocs de treball similars. Identificar la naturalesa i el contingut dels estereotips de gènere clarifica el fet que no només es descriuen diferències típiques entre homes i dones, sinó que prescriuen com homes i dones haurien de ser i com s'haurien de comportar en àmbits diferents. Els estereotips de gènere i de sexe contribueixen al desenvolupament i la perpetuació de les diferències, portant a la gent a tractar homes i dones de manera diferenciada (Ellemers, 2018).

També pren rellevància l'avaluació primària que es fa d'homes i dones. Mentre als homes se'ls avalua pels seus acompliments, a les dones se les avalua primàriament per la seva imatge (Fredrickson i Roberts, 1997). El valor general percebut de les dones disminueix quan no compleixen amb els cànons de feminitat esperats, malgrat els acompliments que hagin aconseguit. Aquesta objectificació, però, no disminueix les qualitats percebudes dels homes, encara que se'ls avalui per la seva aparença física (Heflick et al., 2011). Les pautes de comportament masculines són més valorades per la societat, mentre que l'acció de les dones és neutra o nul·la, i la seva principal funció social és la de mares i esposes (Benavente i Núñez, 1992).

No podem estudiar la figura en general de la dona o de l'home al llarg de la història, necessitem acotar l'estudi a contextos concrets. La idea que podem estudiar aquests termes al llarg de tota la història o de moments llargs es deu a la creença de la comunalitat de tots els individus que entren dins aquestes categories: del determinisme biològic. Com hem vist anteriorment, aquesta diferència biològica no explicaria les diferències entre els rols i la imatge social d'homes i dones. La manera en com codifiquem la informació, com ens indiquen els postulats teòrics del Construccionisme Social, depèn de l'aplicació al present de la història vital, les influències del context i el coneixement teòric del tema, del llenguatge emprat. La realitat és una construcció d'un procés social, racional, històric lingüístic i cultural (Rasera i Japur, 2005; 2007). La identitat i el món serien construïdes socialment segons un context polític, cultural i social determinat (Castelló, 2008). Aquesta perspectiva ens trauria del determinisme biològic en aquest cas, i ens situaria en una concepció susceptible al canvi i variable, al ser construïda i desenvolupada (Joseph, 2004). Aplicant aquests postulats als estereotips de gènere, hem de tenir en compte com el significat de "dona" o de "feminitat" ha canviat al llarg del temps. No es nega, però, que la sexuació dels cossos hagi representat un paper important en la distinció entre masculí i femení històricament, així com en el significat de dona per a una part de la història humana, però és important situar el context en el que s'han produït aquests canvis (Tubert, 2003).

Ideològicament el feminisme ha optat per mantenir la dicotomia home/dona, masculí/femení però reivindicant la igualtat, és a dir, abolir la jerarquia o els gèneres. Si ens situem en el postfeminisme occidental de finals del segle XX, el moviment més proper i més determinista en la nostra societat, veiem que aquest moviment implica la incorporació de les reivindicacions feministes a la representació per buidar-les de contingut polític. És un concepte que ens serveix per analitzar els canvis en les representacions de la feminitat (i la masculinitat). Els personatges femenins al llarg del temps s'han mostrat subordinats, passius, dependents, emotius, juvenils i centrats en l'atractiu físic. Les dones es representen mediàticament subordinades als homes i mitjançant estereotips (idealitzades, com a temptadores endimoniades o com a víctimes). Aquests estereotips encara perviuen però, cada cop més, conviuen amb el postfeminisme. La representació de les dones

es transforma en aquesta nova onada feminista i, entre d'altres canvis, les dones passen d'objecte a subjecte sexual i els discursos sobre el desig de les dones ja no estan silenciats sinó que apareixen per tot arreu (Gill, 2008). El cos és retratat com a font primària del capital de la dona, esdevé un subjecte sexual amb desitjos que no cerca l'aprovació de l'home, sinó el propi plaer. Es produeix un apogeu de la imatge de la dona provocativa (Gill, 2007; 2008) i descarada (Wang i Sik Ying Ho, 2007).

Des de la infància ja experimentem aquestes diferències (Williams i Best, 1990). Trobem molts estudis que teoritzen sobre com s'adquireixen els estereotips de gènere en la infància. Els teòrics de l'aprenentatge social consideren que els estereotips de gènere són pautes de conducta apreses mitjançant l'experiència directa i indirecta, l'observació. Els infants fins als 5 anys són capaços de discernir entre nens i nenes, però el comportament es troba poc relacionat amb l'estereotip, està buit de contingut. És en aquesta etapa quan reben l'aprovació social quan realitzen activitats pròpies del seu sexe, i se'ls corregeix en les seves preferències quan aquestes no coincideixen amb els estereotips tradicionals. Interioritzen progressivament les normes de conducta pròpies del seu gènere, per a poder actuar conforme a les mateixes. Prenen consciència del concepte de gènere, a diferenciar a què juguen nois i noies utilitzant com a referència les persones del seu entorn familiar, social, educatiu i fins i tot personatges televisius (Martin, 1989; Biernat, 1991; Vasta et al., 2001).

Malgrat la integració i la igualtat en l'educació de la nostra societat seguim trobant aquestes diferències, sobretot en el relacionat amb l'educació en ciències, professió considerada típicament masculina:

- Les professions escollides per les dones són menys remunerades i amb menys possibilitats en el mercat laboral (Acker, 1995; MAS, 1994)
- Les dones segueixen escollint determinades professions de major tradició femenina i eviten altres de tradició masculina, com ara ciències físiques i carreres tècniques (Acker, 1995; Adamson et al., 1998; Alemany, 1992; Gaskell et al., 1993; Smail, 1991). Segons l'Institut Nacional de Estadística (2019) a Espanya el 2017 la taxa de graduats en ciències, informàtica,

enginyeria, indústria i construcció és d'un 30,4 % en homes i un 13,1 % en dones.

- Hi ha una incoherència entre una major educació pro-igualtat i la persistència de conductes i actituds de gènere discriminatòries entre els joves, dins i fora de l'escola (Baigorri, Martín i Romero, 1994; Grau i Margenat, 1992; Kelly, 1986a).
- L'atenció del professorat envers l'alumnat en l'aula és diferenciada segons el sexe, encara que no intencionalment, i tendeix a reforçar els rols estereotípics de gènere (Bonilla i Martínez, 1992; Kelly, 1986b; Leal, 1992; Subirats i Brullet, 1992).

Com hem vist, els estereotips de gènere són molt rellevants en el desenvolupament dels individus i en les seves actituds. És aquí on rau la importància del seu estudi. Tradicionalment els mètodes amb els que els investigadors han estudiat els estereotips com a determinant de les actituds han consistit en la presentació als i les participants d'una llista d'atributs en els quals aquests i aquestes haurien d'avaluar la mesura en la que l'objecte de l'actitud pot ser descrit per cada atribut (Valencia, Gil i Elejabarrieta, 2004). Aquests estudis han trobat correlacions altes entre creences i actituds (Fishbein i Coombs, 1974; Stephan i Stephan, 1993). Aquesta metodologia, però, té alguns dèficits com el fet que no s'han trobat diferències en la literatura de la descripció d'atributs comunament atribuïts a l'objecte d'estudi i dels atributs poc adscrits a l'objecte d'estudi. Un exemple ens l'aporten Eagly i Mladinic (1989): troben que l'avaluació d'un llistat de creences sobre atributs d'estereotips de gènere predeia tant les actituds envers homes i dones com, i fins i tot de manera més precisa, envers partits polítics de demòcrates i republicans. Així doncs, aquest tipus de metodologia no ens aporta una relació entre creences i actituds (Valencia, Gil i Elejabarrieta, 2004).

Amb la finalitat de superar aquestes limitacions s'han plantejat noves estratègies metodològiques, com l'emprada en el present estudi: l'associació lliure. Galton (1885) ja utilitzava aquestes tècniques. El procediment facilita que cada participant emeti els seus propis estereotips envers els grups en qüestió, evitant les llistes arbitràries d'atributs. També es permet d'aquesta manera que els i les participants

recuperin aquells estereotips que ja tenien, i no que n'aprenquin de nous (Valencia, Gil i Elejabarrieta, 2004).

2. OBJECTIUS

Observar creences generalitzades de sexe i de gènere en estudiants de la Facultat d'Educació i Psicologia (d'ara en endavant FEP) i l'Escola Politècnica Superior (d'ara en endavant EPS) de la Universitat de Girona (UdG).

Comparar les respostes d'homes i dones i les obtingudes en ambdues facultats.

3. METODOLOGIA

3.1. *Participants*

En el present estudi han participat 73 estudiants de la UdG, concretament matriculats a la FEP i a la EPS. Les edats dels i de les participants es troben compreses entre els 18 i els 34 anys ($M = 25,5$ i $DT = 2,758$). En la *Taula 2* trobem el nombre de participants en funció de les variables a observar:

		SEXE		TOTAL
		HOME	DONA	
FACULTAT	FEP	17	21	38
	EPS	19	16	35
TOTAL		36	37	73

Taula 2: participants segons el seu sexe i la facultat en la que estudien

3.2. *Instrument*

Per a recollir les dades es va generar un qüestionari basat en l'associació lliure. Tenia dos estímuls inductors formulats en aquests dos enunciats:

- 1) Enumera 12 paraules que representin què significa per a tu ser una DONA.

- 2) Enumera 12 paraules que representin què significa per a tu ser una PERSONA FEMENINA.

Les dades van ser recollides conjuntament amb l'edat, el sexe i la facultat en la que estaven matriculats els i les participants. Es va utilitzar la plataforma *Google Forms* per a la recollida. A l'*Annex 1* es troben els qüestionaris emprats.

3.3. *Procediment*

En primer lloc, per tal de dur a terme la recollida de dades es va generar el qüestionari descrit anteriorment. Aquest va ser distribuït als i les participants a través de les xarxes socials i per aplicacions de missatgeria instantània. Es van distribuir dos qüestionaris alternant l'ordre de les preguntes a la meitat de cada subgrup de la mostra, per a que no hi hagués un efecte d'esbiaixament per l'ordre de les preguntes en les respostes recollides (per exemple, a la meitat del subgrup homes de la FEP se li va preguntar primer per la variable sexe i després per la de gènere i viceversa).

Un cop recollides les dades es va procedir a seleccionar aquelles que complien amb els requisits. D'un total de 104 participants se'n van descartar 31 per no haver complert amb els requisits necessaris.

Amb els i les participants inclosos i incloses en aquest estudi es va generar una base de dades de les paraules obtingudes mitjançant l'aplicació *Excel* de *Microsoft*. En aquesta es van recollir les respostes a ambdues preguntes agrupant-les en subgrups, per exemple, es van unir les respostes del subgrup d'homes de la FEP, i es va comptabilitzar la freqüència de cada paraula.

Per a l'anàlisi de dades es va realitzar un procediment relacionat amb **l'anàlisi freqüencial** amb els grups a comparar (homes VS. dones i EPS VS. FEP):

- a) Els adverbis i substantius es van reduir a l'adjectiu en femení de la mateixa (per exemple, *empatia* per *empàtica*).
- b) Les formes verbals van ser reduïdes a l'infinitiu (per exemple, *que es cuida* per *cuidar-se*).

- c) Les diverses formes de la mateixa paraula es van reduir a la forma més comú (per exemple, *amable* per *afable*).

Un cop netejades les dades i amb un criteri d'inclusió de freqüència 3 (és a dir, que el terme es trobés present 3 vegades o més en la mostra) es va procedir a fer l'**anàlisi qualitatiu** que es descriu a continuació. Es van crear diferents categories per a cada subgrup (grup homes, grup dones, grup FEP i grup EPS) que incloguessin les paraules incloses en l'estudi per a cada variable a estudiar.

4. RESULTATS

Els resultats d'aquest estudi es troben en les Taules que consten en aquest apartat. Podem veure la freqüència de cada paraula, ordenades de major a menor, així com la freqüència de cada categoria establerta.

Com podem veure trobem que la majoria de categories són comunes a tots els grups estudiats. La definició de cada categoria és la següent:

- **Empoderament:** termes relacionats amb el feminisme, la lluita i l'autonomia de la dona fruit d'aquest moviment.
- **Emocional:** termes referents a emocions o a la sensibilitat, a la cura dels altres. Aquells termes relacionats amb el seu comportament envers els altres.
- **Personalitat:** termes referents als trets identitaris d'una persona, a la seva manera de ser i de comportar-se.
- **Cos:** termes relacionats amb la biologia humana, amb el cos d'una femella de l'espècie humana.
- **Estètica:** termes referents a l'aspecte físic que presenta una persona, tant de manera de vestir com d'aparença.
- **Gènere:** categoria que agrupa els termes relacionats amb la feminitat com a rol o com a expressió.
- **Maternitat:** tots aquells termes relacionats amb la maternitat, la procreació o la criança. Relacionats amb l'acte d'engendrar i tenir descendència.
- **Humanitat:** referent a la condició humana, de ser persona.

- **Vivència:** termes sorgits de l'experiència d'identificar-se com a dona o com a persona femenina.
- **Sensualitat:** termes que expressen la característica sensual, d'atracció per part dels altres.

Per a acomplir els objectius d'aquest estudi passem a descriure les comparacions entre els grups a estudiar:

4.1. *Homes vs. Dones*

4.1.1. Variable "sexe"

En la *Taula 3* trobem les categories del grup "home" i la *Taula 4* resumeix les categories del grup "dona".

En el grup "home" les categories i les seves freqüències de major a menor han estat: **empoderament** (50), **personalitat** (25), **emocional** (24), **cos** (17), **maternitat** (11), **gènere** (9), **humanitat** (9) i **estètica** (4).

En el grup "dona" les categories i les seves freqüències de major a menor han estat: **empoderament** (86), **personalitat** (33), **maternitat** (21), **emocional** (19), **cos** (14), **humanitat** (19), **vivència** (8) i **estètica** (4).

Com podem veure les categories són iguals en ambdós grups, a excepció de la categoria **gènere** en el grup "home" i la categoria **vivència** en el grup "dona". La categoria amb més freqüència dels dos grups ha estat la d'**empoderament** amb una freqüència de 50 en "home" i de 86 en "dona".

HOME															
Emocional	24	Personalitat	25	Empoderament	50	Cos	17	Estètica	4	Gènere	9	Maternitat	11	Humanitat	9
Afectuosa	13	Empàtica	11	Valenta	9	Pits	7	Bella	4	Femenina	5	Mare	4	Persona	6
Sensible	8	Intel·ligent	6	Lliure	8	Vagina	4			Gènere	4	Vida	4	Diversitat	3
Emocional	3	Madura	5	Treballadora	7	Menstruació	3					Família	3		
		Solidaria	3	Forta	5	Sexe	3								
				Igualtat	5										
				Lluita	5										
				Capaç	4										
				Feminista	4										
				Independent	3										

Taula 3: Categories i les seves paraules incloses en el subgrup “home” per a la variable “sexe”

DONA															
Empoderament	86	Maternitat	21	Personalitat	33	Emocional	19	Cos	14	Estètica	4	Humanitat	10	Vivència	8
Forta	20	Mare	14	Empàtica	10	Cura	7	Pits	4	Bella	4	Diversitat	6	Orgull	8
Lluita	18	Procrear	4	Intel·ligent	9	Sensible	6	Vagina	4			Persona	4		
Valenta	13	Vida	3	Pacient	4	Afectuosa	6	Corves	3						
Empoderament	8			Responsable	4			Ovaris	3						
Sororitat	6			Alegre	3										
Treballadora	6			Feble	3										
Feminista	3														
Igualtat	3														
Independent	3														
Lliure	3														
Superació	3														

Taula 4: Categories i les seves paraules incloses en el subgrup “dona” per a la variable “sexe”

4.1.2. Variable “gènere”

En la *Taula 5* trobem les categories del grup “home” i la *Taula 6* resumeix les categories del grup “dona”.

En el grup “home” les categories i les seves freqüències de major a menor han estat: **emocional** (51), **personalitat** (39), **estètica** (33), **empoderament** (20), **cos** (11) i **sensualitat** (5).

En el grup “dona” les categories i les seves freqüències de major a menor han estat: **personalitat** (58), **emocional** (49), **estètica** (39), **empoderament** (16), **sensualitat** (11), **cos** (6) i **vivència** (3).

Les categories són iguals en els dos grups, llevat de la categoria vivència que trobem en el grup “dona”.

HOME											
Estètica	33	Sensualitat	5	Emocional	51	Personalitat	39	Empoderament	20	Cos	11
Maquillatge	9	Sensual	5	Cura	14	Empàtica	6	Forta	4	Dona	5
Bella	5			Afectuosa	13	Alegre	4	Lliure	4	Corves	3
Roba	5			Sensible	9	Personalitat	4	Feminista	3	Sexe	3
Faldilla	4			Delicada	8	Feble	4	Lluita	3		
Presumida	4			Dolça	4	Educada	3	Autònoma	3		
Perfum	3			Tendre	3	Elegant	3	Valenta	3		
Talons	3					Intel·ligent	3				
						Comprensiva	3				
						Simpàtica	3				
						Fina	3				
						Amanerada	3				

Taula 5: Categories i les seves paraules incloses en el subgrup “home” per a la variable “gènere”

DONA													
Emocional	49	Personalitat	58	Estètica	39	Sensualitat	11	Empoderament	16	Cos	6	Vivència	3
Sensible	12	Empàtica	10	Maquillatge	9	Sensual	6	Forta	5	Dona	3	Estereotip	3
Delicada	10	Educada	9	Vestit	6	Coqueta	5	Treballadora	4	Corves	3		
Afectuosa	9	Elegant	7	Presumida	5			Valenta	4				
Cura	8	Fina	7	Bella	4			Lluita	3				
Tendre	7	Poruga	4	Faldilla	4								
Dolça	3	Submisa	4	Arreglada	4								
		Tranquil·la	4	Talons	4								
		Alegre	4	Pintaungles	3								
		Comprensiva	3										
		Intel·ligent	3										
		Feble	3										

Taula 6: Categories i les seves paraules incloses en el subgrup “dona” per a la variable “gènere”

4.2. *FEP vs. EPS*

4.2.1. Variable “sexe”

En la *Taula 7* trobem les categories del grup “FEP” i la *Taula 8* resumeix les categories del grup “EPS”.

En el grup “FEP” les categories i les seves freqüències de major a menor han estat: **empoderament** (93), **personalitat** (41), **emocional** (25), **maternitat** (16), **humanitat** (15), **cos** (13), **vivència** (7), **gènere** (7), **estètica** (4) i **sensualitat** (3).

En el grup “EPS” les categories i les seves freqüències de major a menor han estat: **empoderament** (46), **personalitat** (32), **cos** (15), **emocional** (14), **maternitat** (12), **estètica** (4), **humanitat** (4) i **gènere** (4).

Les categories són gairebé iguals en ambdós grups, a excepció de les categories vivència i sensualitat que es troben en el grup “FEP” i no en el grup “EPS”. Les dues categories més freqüents en es dos grups han estat empoderament i personalitat.

FEP																			
Empoderament	93	Personalitat	41	Emocional	25	Maternitat	16	Humanitat	15	Cos	13	Vivència	7	Estètica	4	Gènere	7	Sensualitat	3
Força	17	Empàtica	11	Sensible	10	Mare	11	Diversitat	7	Vagina	4	Orgull	7	Bella	4	Gènere	4	Sexualitat	3
Lluita	17	Intel·ligent	8	Cura	6	Vida	5	Persona	5	Menstruació	3					Femenina	3		
Valenta	15	Alegre	4	Afectuosa	6			Identitat	3	Pits	3								
Igualtat	7	Humil	3	Amor	3					Sexe	3								
Lliure	7	Constant	3																
Feminista	7	Protectora	3																
Treballadora	7	Resilient	3																
Empoderament	5	Respectuosa	3																
Sororitat	4	Comprensiva	3																
Capaç	4																		
Superació	3																		

Taula 7: Categories i les seves paraules incloses en el subgrup “FEP” per a la variable “sexe”

EPS															
Personalitat	32	Empoderament	46	Cos	15	Estètica	4	Emocional	14	Humanitat	4	Maternitat	12	Gènere	4
Empàtica	10	Força	10	Pits	8	Bella	4	Afectuosa	6	Persona	4	Mare	7	Femenina	4
Intel·ligent	7	Valenta	9	Vagina	4			Sensible	5			Procrear	5		
Amable	3	Lluita	6	Ovaris	3			Emocional	3						
Pacient	3	Treballadora	6												
Protectora	3	Independent	5												
Responsable	3	Lliure	4												
Sacrificada	3	Empoderament	3												
		Sororitat	3												

Taula 8: Categories i les seves paraules incloses en el subgrup “EPS” per a la variable “sexe”

4.2.2. Variable “gènere”

En la *Taula 9* trobem les categories del grup “FEP” i la *Taula 10* resumeix les categories del grup “EPS”.

En el grup “FEP” les categories i les seves freqüències de major a menor han estat: **personalitat** (58), **emocional** (49), **empoderament** (41), **estètica** (32), **cos** (11), **sensualitat** (10) i **gènere** (9).

En el grup “EPS” les categories i les seves freqüències de major a menor han estat: **emocional, estètica i personalitat** (48), **cos** (8) i **sensualitat** (3).

FEP													
Estètica	32	Emocional	49	Sensualitat	10	Personalitat	58	Empoderament	41	Cos	11	Gènere	9
Maquillatge	7	Afectuosa	13	Sensual	6	Empàtica	8	Forta	8	Corves	5	Gènere	3
Bella	5	Cura	10	Coqueta	4	Educada	7	Lluita	6	Dona	3	Rol	3
Presumida	4	Sensible	10			Fina	6	Valenta	6	Sexe	3	Estereotipada	3
Talons	4	Delicada	7			Alegre	5	Lliure	5				
Arreglada	3	Tendre	6			Caràcter	4	Autònoma	4				
Somrient	3	Dolça	3			Comprensiva	4	Decidida	3				
Vestit	3					Tranquil·la	4	Desigualtat	3				
Faldilla	3					Amanerada	4	Feminista	3				
						Feble	4	Cooperació	3				
						Elegant	3						
						Intel·ligent	3						
						Atenta	3						
						Actitud	3						

Taula 9: Categories i les seves paraules incloses en el subgrup “FEP” per a la variable “gènere”

EPS									
Emocional	48	Estètica	48	Cos	8	Personalitat	48	Sensualitat	3
Delicada	11	Maquillatge	11	Dona	8	Empàtica	8	Sensual	3
Sensible	11	Presumida	5			Elegant	8		
Afectuosa	10	Roba	5			Amable	6		
Cura	8	Bella	4			Educada	5		
Dolça	4	Faldilla	4			Alegre	3		
Tendre	4	Vestit	4			Dèbil	3		
		Arreglada	3			Intel·ligent	3		
		Imatge	3			Personalitat	3		
		Pentinat	3			Poruga	3		
		Suau	3			Pulcre	3		
		Talons	3			Submisa	3		

Taula 10: Categories i les seves paraules incloses del subgrup “EPS” per a la variable “gènere”

5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

En base als resultats obtinguts en el present estudi s'observa com existeixen comunalitats entre les percepcions que tenen homes i dones i les que tenen els i les estudiants de la FEP i la EPS tant en la variable "sexe" com en la variable "gènere".

També trobem diferències entre ambdós grups. Una de les diferències més rellevants seria la taxa de responsivitat en les dues facultats, trobant una menor resposta a la EPS en quant al nombre de termes emprats pels i per les estudiants. Es pot veure aquest fenomen amb claredat en les comparatives entre facultats tant en la variable "sexe" com en la variable "gènere" (*Taules 7, 8, 9 i 10*). Podem apreciar més diversitat i nombre de paraules emprades en els i les estudiants de la FEP que en els i les de l'EPS. També podem trobar diferències en els termes més emprats. Malgrat trobar categories comunes en ambdós variables veiem com els termes de cadascuna en els diversos grups difereixen. Un exemple seria la diferència que trobem en la categoria "personalitat" de la variable "sexe" al comparar els termes d'estudiants de la FEP i de la EPS (*Taules 7 i 8*). En aquesta categoria, tot i ser comuna en ambdós grups veiem que està conformada per termes diferents que ens evoquen a una representació diferent de com és (o com hauria de ser) la personalitat d'una dona. El conjunt de termes del grup FEP ens porta una imatge de resiliència, de lluita, una imatge més proactiva de la seva representació de dona. En canvi, el grup EPS ens mostra una imatge més passiva en comparació al grup anterior com veiem amb l'ús del terme "sacrificada" que no trobem en el grup FEP. També trobem diferents representacions en aquesta mateixa categoria si comparem la resta de grups i de variables, que dona lloc a veure que malgrat parlar de les mateixes categories en els diversos grups i variables, les representacions específiques de cada categoria i variable varien depenent del grup estudiat.

La presència de la categoria "vivència" en el subgrup de dones en la variable "sexe" resulta molt interessant, ja que permet veure l'expressió d'aquest sentiment de pertinença al que han agafat com a tret de la seva identitat les participants i que descriuen amb el terme "orgull".

El fet de trobar categories comunes en ambdues variables porta a observar una equiparació als termes "sexe" i "gènere" de manera generalitzada. Cal destacar,

però, que en la variable “sexe” la categoria més rellevant ha estat la d’empoderament en tots els grups, mentre que en la variable “gènere” han estat les categories de personalitat, emocional i estètica.

Els resultats obtinguts en la variable de “gènere” concorden amb els descrits per estudis previs com a Ellemers (2018) sobre els estereotips i les expectatives de gènere. En el present estudi es troba que les categories personalitat, emocional i estètica són les més emprades per a descriure el gènere. A més els termes de cada categoria coincideixen amb la imatge de persona femenina descrita en la literatura prèvia. Es descriu una dona amb una estètica típicament femenina (roba de dona, maquillatge, somrient...), amb una personalitat alegre i empàtica i una vessant emocional basada en la cura, la sensibilitat, la calidesa... molt present en les representacions dels i les participants. També s’afegeix la dimensió de sensualitat, la més recentment descrita en estudis previs fruit de la integració de la onada del postfeminisme (Gill, 2008). Es parla del cos de la dona així com del seu caràcter provocador, aspecte que també es troba present en l’imaginari dels i les participants. Si es concreta i s’estudia amb major profunditat la categoria de personalitat es troben diferents atributs que descriuen (i prescriuen) com ha de ser i comportar-se una dona/persona femenina, ja que la majoria d’atributs coincideixen en ambdues variables. Els termes específics segueixen també la línia de descripció estereotípica de dona documentada en el present estudi. Descriuen una persona sobretot empàtica, però també solidaria, alegre o comprensiva per a posar alguns dels exemples més rellevants. S’observa, doncs, una personalitat encarada als altres, si bé no descriuria només una vessant emocional com els termes de la categoria amb el mateix nom, sinó que descriuria una manera de relacionar-se i comportar-se amb els altres enfocada a la complaença. El que més desentona amb aquesta descripció de dona i de la feminitat tradicional és la incorporació de la intel·ligència com a atribut descriptiu quan no en formava part anteriorment en la literatura descrita. Es descriu, més aviat, una imatge contrària, de pocs estudis o poca formació així com una persona més aviat ximple en contraposició amb la intel·ligència atribuïda als homes. La tendència es troba en atribuir als homes aquesta capacitat inherent com és la intel·ligència, mentre es justifica l’èxit de les dones a situacions temporals, sense utilitzar l’atribut com a descriptiu (Wigboldus, Semin i Spears, 2000).

Pel que fa a la variable “sexe” s’observa una forta associació del terme dona amb la categoria d’empoderament. Podria ser deguda a la força del moviment feminista en l’ambient universitari, així com la proximitat en el temps de la recollida de dades i el 8 de març, una data molt representativa per al moviment feminista. També podria tenir aquest efecte pel creixement que ha viscut el moviment feminista en la societat en els últims anys, i l’espai privilegiat que té en un espai com és la universitat. Tot i aquesta possible correlació, és important apreciar el gir de concepció que s’ha afegit al terme dona, una imatge totalment diferent a la descrita en estudis previs, que contempla la independència, la feina i la lluita entre d’altres que abans no entraven en la dimensió d’aquest estereotip.

L’existència en la variable de “sexe” de categories incloses també en la variable “gènere” resalta la confusió terminològica d’ambdós termes, així com l’equiparació i la relació de les dues dimensions. Es percep, en termes generals, a una dona com a persona femenina i viceversa. També resulta destacable la presència de variables biològiques en la variable de “gènere” per a sustentar aquesta relació entre variables. Tot i que en l’enunciat es preguntava per les característiques d’una persona femenina a les participants, aquestes han pressuposat que es parlava d’una dona en la majoria dels casos enumerant mots relacionats amb la biologia i amb el cos canònic d’una dona. Aquest fet té grans implicacions en la dimensió prescriptiva de l’estereotip de sexe i de gènere. Al associar ambdós estereotips com a una mateixa dimensió i atorgar-los comunalitats es prescriu la seva presentació simultània, portant a la discriminació si no es presenten alhora o si només es presenta un dels dos. També indica la perpetuació del sistema sexe/gènere (Rubin, 1975) que es troba relacionat amb la discriminació i les agressions. El fet de no complir els estereotips relacionats tant amb el sexe com amb el gènere, amb les expectatives, amb la justificació que es dona és font de discriminació i d’abandó per part de la societat.

Aquest estudi té diverses limitacions relacionades amb la metodologia emprada. En primer lloc és necessari mencionar la dificultat per a recollir les dades amb les que s’ha realitzat el present estudi. Degut a la situació de confinament present no ha estat possible recollir les dades de manera presencial i s’ha hagut de fer via online. Amb aquesta manera de recollir les dades ha resultat més difícil obtenir-les, per les

dificultats de distribució, així com també la quantitat de qüestionaris no vàlids ha estat més elevada que si s'haguessin recollit de manera presencial. Al no ser-hi present en el moment de la recollida tampoc s'han pogut explicar els dubtes ni les instruccions de manera personalitzada als i les participants en el moment de fer els qüestionaris, i l'opció d'oferir ajuda via correu electrònic o missatgeria instantània no ha estat efectiva per a descriure la tasca a realitzar ni resoldre els dubtes que poguessin sorgir. La baixa responsivitat que comporta aquesta metodologia (Braithwaite, Emery, De Lusignan i Sutton, 2003) també ha fet més difícil l'obtenció de les dades necessàries per a realitzar l'estudi. També pel que fa a la metodologia, aquest anàlisi ha estat realitzat per l'autora sense un contrast, quan en aquesta tipologia d'estudi és necessari l'acord interprofessional a l'hora de definir les categories per a garantir la fiabilitat.

També ha estat una limitació a nivell personal i conceptual no analitzar altres gèneres i sexes fora de l'imperatiu binari tradicional. Aquest estudi no recull la gran varietat de gèneres en la seva conceptualització, també per una limitació de temps i recursos inherent al tipus de treball realitzat. Seria un aspecte a tenir en compte per a orientacions futures, aspecte que es desenvolupa en l'apartat següent.

6. ORIENTACIONS FUTURES

Per a futures línies de treball es podria continuar en aquesta línia de recerca de diverses maneres. En primer lloc es podrien analitzar les reflexions sorgides al contestar les preguntes. Són preguntes complicades que porten a pensar i que es podrien seguir estudiant per a extreure més característiques del concepte que té la persona sobre l'estereotip. Alguns dels qüestionaris es van poder passar de manera presencial, i les reflexions i el debat sorgit a partir de les preguntes considero que va ser molt enriquidor per al punt de vista de totes les persones implicades.

Els resultats d'aquesta investigació podrien servir també com a base per a elaborar un programa psicoeducatiu en la població estudiada sobre estereotips de sexe i de gènere. També es podrien utilitzar les preguntes formulades per a iniciar aquest programa o en alguna sessió del mateix. Com he dit anteriorment, les preguntes van

suscitar un debat molt interessant que es podria fer servir com a part d'aquest programa, així com també per a veure què pensen els participants del mateix.

Una altra proposta i dimensió que m'hagués agradat analitzar hagués estat la de l'estereotip home-masculí, és a dir, la part "contraria" de l'analitzada en aquest estudi. Dic contraria perquè el plantejament d'aquests estudis (si es dugués a terme aquest últim) seria binari, com s'han plantejat tradicionalment aquests constructes. També, seguint aquesta apreciació, es podria preguntar sobre el sexe i el gènere de manera més genèrica o tenint en compte la possibilitat d'incloure altres gèneres i sexes que no siguin els tradicionals.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Acker, S. (1995). *Género y educación*. Madrid: Narcea.
- Adamson, L.B., Foster, M.A., Roark, M.L. i Reed, D.B. (1998). Doing a science project. Gender differences during childhood. *Journal of research in science teaching*, 35, 845-858.
- Alemany, C. (1992). *Yo también he jugado con Electro-L: Alumnas en enseñanza superior técnica*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Baigorri, J., Martín, T. i Romero, I. (1994). *Tecnología para chicos y chicas*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia.
- Benavente, J.M. i Núñez, A. (1992). El androcentrismo en la enseñanza de la historia y la geografía. A M. Moreno (ed.), *Del silencio a la palabra* (pp. 153-177). Madrid: Instituto de la mujer.
- Benett, M., Sani, F., Hopkins, N., Agostini, L. I Malucchi, L. (2000). Children's gender categorization: an investigation of automatic processing. *British Journal of Developmental Psychology*, 18, 97-102.
- Biernat, M. (1991). Gender Stereotypes and the Relationship Between Masculinity and Feminity: a Developmental Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*.
- Bonilla, A. i Martínez, I. (1992). Análisis del currículum oculto de los modelos sexistas. A M. Moreno (Ed.), *Del silencio a la palabra* (pp. 60-92). Madrid: Instituto de la Mujer.
- Braithwaite, D., Emery, J., De Lusignan, S. i Sutton, S. (2003). Using the internet to conduct surveys of health professionals: A valid alternative?. *Family Practice*, 20(5), 545-551.
- Buffington, C., Cerf, B., Jones, C. i Weinberg, B.A. (2016). STEM training and early career outcomes of female and male graduate students: evidence from UMETRICS data linked to the 2010 Census. *American Economic Review*, 106, 333-338.

- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. Nova York i Londres: Routledge.
- Castelló, E. (2008). *Identidades mediáticas: Introducción a las teorías, métodos y casos*. Barcelona: UOC.
- Cuadrado, I. (2007). Estereotipos de género. A Cuadrado, I., Gaviria, E., Morales, F.J. i Moya, M. (coord.), *Psicología social* (3a., p. 243-266).
- Eagly, A.H. i Mladinic, A. (1989). Gender stereotypes and attitudes toward women and men. *Personality and social psychology bulletin*, 15, 543-558
- Eagly, A.H. i Wood, W. (2013). The nature-nurture debates: 25 years of challenges in understanding the psychology of gender. *Perspectives on Psychological Science*, 8, 340-357.
- Ellemers, N. (2018). Gender Stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 69, 1-24. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122216-011719>
- Fishbein, M. i Coombs, F.S. (1974). Basis of decision: an attitudinal analysis of voting behavior. *Journal of applied social psychology*, 4, 95-124.
- Fredrickson, B. i Roberts, T.A. (1997). Objectification Theory: toward understanding women's lived experiences and mental health risks. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 173-206.
- Gaskell, J. P., McLaren, A., Oberg, A. i Eyre, L. (1993). *The 1990 British Columbia mathematics assessment: Gender issues in student mathematics and science*. Victoria, BC: Ministry of Education.
- Gill, R. (2007). Postfeminism Media Culture: Elements of a Sensibility. *European Journal of Cultural Studies*, 10(2), 147-166.
- Gill, R. (2008). Empowerment/Sexism: Figuring Female Sexual Agency in Contemporary Advertising. *Feminism & Psychology*, 18(1), 35-60. DOI: 10.1177/0959353507084950
- Grau, X. i Margenat, M. (1992). El juego y los modelos de género. A M. Moreno (Ed.), *Del silencio a la palabra* (pp. 47-59). Madrid: Instituto de la Mujer.

- Heflick, N., Goldenberg, J., Cooper, D. i Puvia, E. (2011). From women to objects: appearance focus, target gender, and perceptions of warmth, morality and competence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47, 572-581.
- Instituto Nacional de Estadística (2 de desembre de 2019). *Recursos humanos en ciencia y tecnología. Graduados en ciencia y tecnología. Doctores. Estudiantes de doctorado en ciencia y tecnología*. [Fitxer de dades]. Recuperat de: https://www.ine.es/ss/Satellite?L=es_ES&c=INESeccion_C&cid=1259925527562&p=1254735110672&pagename=ProductosYServicios%2FPYSLayout¶m1=PYSDetalle¶m3=1259924822888
- Ito, T.A. i Urland, G.R. (2003). Race and gender on the brain: electrocortical measures of attention to the race and gender of multiply categorizable individuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 616-626.
- Joseph, J. E. (2004). *Language and identity: National, ethnic, religious*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kelly, A. (1986a) The development of girls' and boys' attitudes to science: A longitudinal study. *European Journal of Science Education*, 8, 399-412.
- Kelly, A. (1986b). Gender differences in teacher-pupil interaction: A meta-analytical review. *British educational Research Association Annual Conference*. Bristol, setembre.
- Leal, A. (1992). La comunicación en la escuela: entre decir y dar a entender. A M. Moreno (Ed.), *Del silencio a la palabra* (pp. 334-347). Madrid: Instituto de la Mujer.
- Martin, C.L. (1989). Children's Use of Genderrelated Information in Making Social Judgments. *Developmental Psychology*, 25.
- MAS (Ministerio de Asuntos Sociales – Instituto de la Mujer) (1994). Prepara tu futuro desde ahora. *Cuadernos de educación no sexista nº2*. Madrid: Autor.
- Mora, Martín. 2002. La teoría de las representaciones sociales de Serge Moscovici. *Athenea Digita*. No. 2. [Consulta: 26 març 2020].

- Moscivici, S. (1979). *El Psicoanálisis, su imagen y su publico*. (2a edició). Buenos Aires: Huemul.
- Oakes, P.J., Haslam, S.A. i Turner, J.C. (1994). *Stereotyping and Social Reality*. Oxford, UK: Blackwell.
- Rasera, E.F. i Japur, M. (2005). Os sentidos da construção social: o convite construcionista para a psicologia, *Paidéia*, 15(30), 21-29.
- Rasera, E.F. i Japur, M. (2007). *Grupo como construção social: aproximações entre construcionismo social e terapia de grupo*. São Paulo: Vetor.
- Rubin, G. (1975). The Traffic in Women: Notes on the “Political Economy” of Sex. A R.R. Reiter (ed.), *Toward an Anthropology of Women*, Nova York: Monthly Review Press.
- Scott, J. (1990). El género: una categoría útil para el anàlisis histórico. A J.S. Amelang i M. Nash (eds.), *Historia y género: las mujeres en la Europa moderna y contemporánea*, València: Edicions Alfons el Magnànim, Institució Valenciana d’Estudis i Investigació.
- Smail, B. (1991). *Cómo interesar a las chicas en las Ciencias de la Naturaleza*. Madrid: Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación y Ciencia.
- Stephan, W.G. i Stephan, C.W. (1983). Cognition and affect in stereotyping: parallel interactive networks. En d. L. Mackie & d. L. Hamilton (eds.), *Affect, cognition and stereotyping: Interactive processes in group perception* (pp. 111-136). San diego: academic press.
- Suárez Cabrera, J.M. (coord.) (2016). *Glosario de la diversidad sexual, de género y características sexuales*. Mèxic. Consejo Nacional para prevenir la Discriminación.
- Subirats, M. i Brullet, C. (1992). *Rosa y azul. La transmisión de los géneros en la escuela mixta*. Madrid: Instituto de la Mujer.
- Tubert, S. (ed.). (2003). *Del Sexo al Género: los equívocos de un concepto*. València: Ediciones Cátedra.

- Valencia, J.F., Gil-De-Montes, L. i Elejabarrieta, F. (2004). Creencias y actitudes hacia la inmigración: estereotipos, prejuicio y regulaciones normativas, *Revista de Psicología Social*, 19(3), 299-318, DOI:10.1174/0213474041960469
- Vasta, R.; Haith M.M. i Miller S.A. (2001). *Psicología infantil*. Barcelona: Ariel.
- Wang, X. i Sik Ying Ho, P. (2007). My Sassy Gir: A Qualitative Study of Women's Agression in Dating Relationships in Beijing. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(5), 623-638. DOI: 10.1177/0886260506298834
- Wigboldus, D.H.J., Semin, G.R. i Spears, R. (2000). How do we communicate stereotypes? Linguistic bases and inferential consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 5-18
- Williams, J. E., & Best, D. L. (1990a). *Measuring sex stereotypes: A multination study* (rev. ed.). Beverly Hills, CA: Sage Publications.

ANNEXOS

ANNEX 1: QÜESTIONARIS

Estereotips sobre sexe i gènere

Bones! Em dic Marina Sánchez i sóc una estudiant de 4t del Grau de Psicologia a la UdG. Estic realitzant el meu TFG sobre estereotips de sexe i de gènere. El meu TFG es basa en fer una comparativa d'estereotips de sexe i de gènere entre les facultats d'Educació i Psicologia i l'Escola Politècnica Superior de la UdG. En aquest qüestionari trobaràs un apartat de recollida de dades (sexe, edat i facultat en la que estudies) i 2 preguntes separades en dues seccions. És important que responguis el que tu personalment creus sobre el que es preguntis. Les respostes d'aquest qüestionari són anònimes i s'utilitzaran tan sols per a finalitats acadèmiques. En qualsevol moment pots abandonar la realització del qüestionari. Per a qualsevol dubte pots contactar amb mi per correu electrònic.

Moltes gràcies per la teva col·laboració!

***Obligatorio**

Dades

1. Sexe *

Home

Dona

Altre

2. Edat *

3. A quina facultat estudies? *

Facultat d'Educació i Psicologia (FEP)

Escola Politècnica Superior (EPS)

Pregunta 1

4. Enumera 12 paraules que representin què significa per a tu ser una DONA *

Per a la resposta separa les paraules amb comes (,)

Pregunta 2

5. Enumera 12 paraules que representin què significa per a tu ser una PERSONA FEMENINA. *

Per a la resposta separa les paraules amb comes (,)

Estereotips sobre sexe i gènere

Bones! Em dic Marina Sánchez i sóc una estudiant de 4t del Grau de Psicologia a la UdG. Estic realitzant el meu TFG sobre estereotips de sexe i de gènere. El meu TFG es basa en fer una comparativa d'estereotips de sexe i de gènere entre les facultats d'Educació i Psicologia i l'Escola Politècnica Superior de la UdG. En aquest qüestionari trobaràs un apartat de recollida de dades (sexe, edat i facultat en la que estudies) i 2 preguntes separades en dues seccions. És important que responguis el que tu personalment creus sobre el que es preguntis. Les respostes d'aquest qüestionari són anònimes i s'utilitzaran tan sols per a finalitats acadèmiques. En qualsevol moment pots abandonar la realització del qüestionari. Per a qualsevol dubte pots contactar amb mi per correu electrònic.

Moltes gràcies per la teva col·laboració!

***Obligatorio**

Dades

1. Sexe *

Home

Dona

Altre

2. Edat *

3. A quina facultat estudies? *

Facultat d'Educació i Psicologia (FEP)

Escola Politècnica Superior (EPS)

Pregunta 1

4. Enumera 12 paraules que representin què significa per a tu ser una PERSONA FEMENINA. *

Per a la resposta separa les paraules amb comes (,)

Pregunta 2

5. Enumera 12 paraules que representin què significa per a tu ser una DONA. *

Per a la resposta separa les paraules amb comes (,)

